PORTRETUL FĂRĂ IDENTITATE

Pavel Alin HEREŞ[*]

THE PORTRAIT WITHOUT IDENTITY

Abstract: Even though man does not want to appeal to nature itself and wants to look at it only thru himself, he always oscillates between the two opposite poles. *Ladies of Avignon* is the first cubist painting through which the artist Pablo Picasso gives up the classic procedures of plastic representation, following a new courageous direction. Paul Klee abandons the rules of established imagery, thus becoming one of the artists who laid the foundations of modern art by metamorphosing the plastic space into an energetic and flexible one.

Key-words: *The portrait, identity, Picasso, metamorphosis*

„Orice pictor iscusit putea picta figuri iluzorii, însă creațiile irealului erau figurile prin care marii artiști dădeau viață – o viață care nu era aceea a efemerelor ființe vii – la ceva ce nu putea exista decât datorită lor."[1] Jean Grenier remarcă: *„Se pare că pictura contemporană este foarte tentantă de acest mod de expresie (care nu este chiar un mod de expresie, ci refuzul expresiei)."*[2] Dar chiar dacă omul nu vrea să facă apel la natură și vrea să privească doar în sine, oscilează mereu între cei doi poli adverși.

Pablo Picasso[3], pictor de origine spaniolă, fiu de profesor la școala de arte și meserii din Malaca, se stabilește definitiv la Paris în anul 1904.[4]

Anul 1907 reprezintă anul în care acesta pictează *„**Domnișoarele din Avignon**",* considerat primul tablou cubist. Numit și „*tablou de exorcizare"*

[*] asist. univ. drd., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere, str. Victoriei, nr. 76, Baia Mare, Maramureș (alinutz_h@yahoo.com)

[1] André Malraux, *Muzeul imaginar*, Ed. RAO, București, 2008, pag. 34

[2] Jean Grenier, *Eseuri asupra picturii contemporane*, Ed. Meridiane, București, 1972, pag. 228

[3] Pictor, sculptor și gravor născut la Malaga în 1881, moare la Mougins în 1973.

[4] *„În ciuda eșecurilor sale precedene, Picasso a hotărît, în februarie 1904, să se întoarcă la paris. De data asta era decis să nu mai revină la Barcelona în chip învins. Era convins că, dacă rămînea acasă, viața lui va fi sortită mediocrității: mai bine să moară de foame în climatul exaltant al Parisului decît să se înglodeze în liniștea vieții familiale. „M-am aruncat pe geam", va zice el mai tîrziu."* [Jean-Paul Crespelle (1982) *Viața în Montmartre pe vremea lui Picasso 1900 – 1910*, Ed. Meridiane, București 71]

de către artist datorită faptului că renunță la procedeele clasice de reprezentare plastică, urmând o nouă direcție curajoasă.[5] De altfel Gheorghe Ghițescu identifică și susține că „*Picasso nu a încercat să creadă în forțele creatoare izvorâte din activitatea subliminală a conștiinței, considerînd că arta nu poate fi cucerită numai prin „căutarea" rațională ci și „găsită" pe căile subconștientului."*[6]

„De asemenea, oricare ar fi punctul de plecare ales de Picasso, transformarea la care va supune aparența este atât de esențială încît dă naștere unui obiect nou."[7]

Capodopera intitulată sugestiv *„Trei muzicieni"* realizată de către Pablo Picasso în 1921, reprezintă o sinteză a acestui stil fiind considerată punctul culminant al **cubismului**[8].

img. 17. Pablo Picasso – „*Trei muzicieni***",** 1921, ulei pe pânză, 200.7 x 222.9 cm[9]

[5] Cubismul
[6] Gheorghe Ghițescu, *Antropologie artistică*, Vol. II, Ed. Alfa, București, 2001, pag. 185
[7] Jean Grenier, *Eseuri asupra picturii contemporane*, Ed. Meridiane, București, 1972, pag. 213
[8] Mișcare artistică apărută la începutul secolului XX între anii 1905 și 1908, avându-i ca inițiatori pe Pablo Picasso și Georges Braque, ce introduc principii matematice ce constă în geometrizarea formei conform principiului cezannian care reducea totul la cub, sferă, con și cilindru. Se divide în două faze : cea analitică, urmată de cea sintetică
[9] Museum of Modern Art (MoMA), New York

„Cubism înseamnă recunoaşterea naturii bidimensionale a pânzelor, şi NU încercarea de a recrea iluzia celor trei dimensiuni (un cub, de exemplu). Pentru a picta un cub e necesar ca artistul să privească obiectul dintr-un singur punct de vedere, în timp ce Braque și Picasso priveau acum obiectul din toate unghiurile posibile."[10]

Tema familiară în creația artistică a lui Picasso, cei trei muzicieni mascați, preluați din teatrul popular italian, sunt pictați de către artist (în pete plate de culoare intensă) într-un interior, nu foarte adânc. Este imposibil a delimita un personaj de altul fiindcă formele din care aceștia sunt constituiți se intersectează, suprapunându-se una peste alta asemenea unui colaj.

Deși nu cunoaștem identitatea personajelor, ne dăm seama că este vorba de un pierrot datorită costumului alb cu albastru îmbrăcat; un arlechin datorită costumației pestrițe: oranj cu galben; și un călugăr ce îmbracă, ca veșmânt o rochie neagră, lungă ce-i acoperă picioarele în întregime. Acestora, artistul le atribuie câte un instrument muzical diferit, respectiv un clarinet, o chitară și un portativ cu note muzicale. Muzica este o altă temă preferată de artist.

În stânga un pierrot cântă la clarinetul ținut cu ambele mâini de către acesta, însă este desenat doar un braț subțire, celălalt nefiind vizibil. În dreapta un călugăr ține pe genunchi un portativ. În mijloc, cântând la o chitară este un arlechin.

În fața personajelor, ocupând partea stângă a lucrării, se găsește o masă pe care sunt așezate diverse obiecte. Sub șezutul personajelor stă un câine. Imaginea câinelui este secvențializată de picioarele personajelor.

În ansamblu, lucrarea prezintă un fundal maro închis, pardoseaua luminată este reprezentată înr-o nuanță de maro mai deschisă. Încadrarea zidurilor și a podelei face ca încăperea să fie înclinată însă muzicienii își păstrează verticalitatea.

„Creatorii artei moderne ne oferă tocmai portretul activității lor sensibile, și acesta în mod necesar în detrimentul redării tradiționale a propriei lor figuri sau a figurii celor din preajma lor."[11] **Paul Klee**[12]

[10] Will Gompertz, *O istorie a artei moderne, Tot ce trebuie să știi despre ultimii 150 de ani*, Ed. POLIROM, Iași, 2014, pag.122

[11] Galienne și Pierre Francastel, *Portretul, 50 de secole de umanism în pictură*, Ed. MERIDIANE, București, 1973, pag.183

[12] Complexul artist s-a născut la Munchenbuchsee-Berna în 1879. Pleacă la Munchen în 1898 unde se înscrie la Academia de arte frumoase în 1900. În cadrul salonului *„Sezession"* din 1906 debutează cu gravuri. Funcționează ca profesor la Bauhaus între 1920 și 1931. A murit în 1940 la Muralto-Locarno.

renunță la regulile imagisticii consacrate, devenind astfel unul dintre artiștii ce au pus bazele artei moderne prin metamorfozarea spațiului plastic, energic și flexibil.

Opera lui Klee însumează sintezele capacității raționale specifice germanilor, îmbinate cu exaltările emoționale specifice zonei mediteraniene. El descoperă austeritatea și simbolismul caligramelor arabe datorită călătoriilor sale pe malul mediteranean al Europei și nordul Africii ce vor avea un distins răsunet în creația sa artistică, asemenea amprentei lăsate de **Școala Bauhaus**[13] prin programul din cadrul căreia se desprinde rigurozitatea organizării spațiului și rigorile plasticității formelor.

Interesul deosebit pentru filozofie, dar și meditațiile îl fac să cerceteze dincolo de aparențe chipul lucrurilor. Paleta saturată, reducerea drastică a amănuntelor și reconstituirea noțiunii de frumusețe constituie forma de ilustrare a artei expresioniste.

img. 18. Paul Klee -*„Senecio”*, 1922, 40.5 x 38 cm

Paul Klee teoretizează statutul omului în arta sa, spunând că: „*dealtfel eu nu intenționez deloc să arăt omul așa cum este ci așa cum ar putea să fie. În aceste condiții poate reuși asocierea viziunii filozofice a lucrurilor cu sinceritatea meseriei”.*[14] Astfel artistul pictează așa cum își imaginează

[13] Școală de arte și meserii, design și arhitectură

[14] Gheorghe Ghițescu, *Antropologie artistică*, Vol. II, Ed. Alfa, București, 2001, pag. 184

pentru a stârni reacția emoțională considerată esențială și superioară reacției intelectuale.

„Omul operei mele nu e specie, ci punct cosmic” confirmă Klee. Conform teoretizării lui Umberto Eco *„cosmosul este un om de mari dimensiuni, iar omul este un cosmos de mici dimensiuni.”*[15]

Pictorul de origine belgiană, **René Magritte**[16], mulțumită nesecatului potențial de născocire și a reflectării imaginare în real face parte dintre artiștii socotiți **suprarealiști**[17]. Magritte respinge copierea neprelucrată a materialului prin procedeul „*dicteului automat”* pus la dispoziție de memorie. Referințele culturale și datele pe care i le oferă observația le aranjează într-un fel personal cu intenția de a dezvălui ipostaze neîntrevăzătoare ale lucrurilor, compunându-le regizoral, astfel încât realul să treacă în ireal și realitatea să se transforme în absurd. Magritte se interesa întotdeauna de metaforă, de simboluri și de legăturile poetice în imaginarul lui. Asamblează elemente concrete evocatoare ale locurilor văzute în călătorii sau din creațiile unora dintre predecesorii săi cu elemente de irațional în conjuncturi neobișnuite de un imaginar îngrijorător. Semantica și morfologica codificate în simbolurile construcțiilor devin rebusuri destinate să rămână secrete, de aceea sunt greu inteligibile. Trăirile de profundă neliniște, frecvente la Magritte, fac uneori ca imaginația să cadă în sinistru sau în preocupări chinuitoare de apăsare ce înlocuiește aptitudinea de plăsmuire poetică, sens în care prezența sicriului simbolizează aceste trăiri.

În perioada maturității, Magritte a pictat o replică stranie a balconului pictat de **Manet,** în anii 1868-1869, intitulat sugestiv *„**Balconul**”,* inspirat la rândul lui de *„**Femei la balcon**”,* pictată în anii 1808-1812 de **Francisco Goya**.

Poziția figurilor originale este imitată de poziția sicrielor, acestea fiind reprezentate vertical alături de sicriul ce imită antropometria corpului așezat pe scaun.

La reconstrucția imaginii plastice contribuie geometrizarea formelor, a relației acordurilor cromatice cu identitatea vizuală a personajelor și cu corespondențele sonore ale armoniilor și tonurilor de culoare.

[15] Umberto Eco, *Istoria Frumuseții*, Ed. RAO, București, pag. 77

[16] Pictor Belgian născut la Lessines-Hainaut în 1898. Studiază la Academia de arte frumoase din Bruxelles între anii 1916 și 1918. Între 1927 și 1931 locuiește la Paris cunoscând grupul suprarealiștilor. A murit în 1967 la Bruxelles.

[17] Mișcare artistică apărută la Paris în 1924 și s-a manifestat în literatură și în artele plastice celebrând virtuțiile iraționalului.

img. 19. Rene Magritte - *„Perspectivă II. Balconul lui Manet”*, 1950, ulei pe pânză[18]

Bibliografia

Eco = Umberto Eco, *Istoria Frumuseții*, București, Ed. RAO

Francastel 1973 = Galienne și Pierre Francastel, *Portretul, 50 de secole de umanism în pictură*, București, Ed. MERIDIANE

Ghițescu 2001 = Gheorghe Ghițescu, *Antropologie artistică*, Vol. I, București, Ed. Alfa

[18] Museum of Fine Arts, Ghent, Belgium

Grenier = Jean Grenier, *Eseuri asupra picturii contemporane*, Ed. Meridiane, București, 1972, pag. 228

Gompertz 2014 = Will Gompertz, *O istorie a artei moderne, Tot ce trebuie să știi despre ultimii 150 de ani*, Iași, Ed. POLIROM

Marlaux 2008 = André Malraux, *Muzeul imaginar*, București, Ed. RAO